

N:o 29.

Ank. till Riksd. kansli den 10 mars 1908 kl. 3 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t
angående upphörande af rätten att föra talan på grund af
fullmakt vid kommunalstämma m. m.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, n:o 137, har herr *Hjalmar Wijk* anfört följande:

»Som bekant medgifva våra kommunalförordningar rättighet för röstberättigad att vid kommunalstämma, allmän rådstuga och kyrkostämma öfverlåta sin talan och rösträtt på annan röstägande, med den inskränkning likväl, att ingen må på grund af fullmakt föra talan eller utöfva rösträtt för mer än *en* röstberättigad.

Den första delen af detta stadgande är äldre än våra nuvarande kommunalförordningar och upptogs i dessa från den föregående, för land och stad gemensamma förordningen om sockenstämmor i riket af den 29 aug. 1843, hvori stadgas, att »röstberättigad må genom fullmakt till annan öfverlåta sin talan och rösträtt vid sockenstämma». Den inskränkning i rätten, som innehålles i senare delen af det nuvarande stadgandet, var däremot en nyhet, som infördes i våra kommunalförordningar af 1862.

Allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, som vid 1859—60 års riksdag hade att granska det förslag till nya kommunalförordningar, som uppgjorts af särskilde kommitterade, fann i detta förslag, beträffande röstningen med fullmakt, två helt motsatta åskådningar företädda. Å ena sidan föreslog majoriteten af kommitterade, att full-

Bih. till Riksd. Prot. 1908. 7 Saml. 27 Häft. (N:o 29).

maktsröstning, nu liksom förr, skulle få ske i obegränsad utsträckning; å andra sidan påyrkade en reservant, landshöfding v. Troil, att vid val fullmakt eller valsedel ej skulle gälla, utan borde den väljande, därest han ville sin rösträtt utöfva, personligen inställa sig vid valförrättningen. »Det är en i de flesta konstitutionella länder antagen grundsats», säger reservanten, »att vid val rösträtt bör personligen utöfvas. Motsatsen föranleder ej sällan till listlöpning och till resor ur gård i gård för att samla underskrifter å på förhand uppgjorda valsedlar.»

Allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, som tydligen ej var okänsligt för det befogade i herr v. Troils motivering, men ej vågade helt bryta med den gängse seden, trodde sig finna den rätta lösningen i en kompromiss och hemställde därför, att vid kommunalstämma, allmän rådstuga och kyrkostämma ingen skulle såsom ombud få föra talan för mer än en röstberättigad, detta »till förebyggande af de missbruk, hvartill en obegränsad frihet att på grund af fullmakt utöfva rösträtt lätteligen föranleder». Därjämte yrkade utskottet, att de förut gängse s. k. valsedlarne ej skulle vidare godkännas.

Vid lagförslagets behandling i Riksdagen funno alla tre meningarne, kommitterades, reservantens och utskottets, sina talemän. Inom borgarståndet framhölls dessutom, att, om skäl kunde finnas för bibehållande af fullmaktsröstning på landsbygden med dess stora afstånd, så förefunnes alls intet motiv att bibehålla denna rätt i städerna.

Utgången blef emellertid, att utskottets förslag segrade inom alla stånden och att i våra nya kommunalförordningar infördes den bestämelse om rättighet att rösta medelst fullmakt, som oförändrad kvarstår än i dag.

Men än i dag kvarstår äfven riktigheten af den princip herr v. Troil i sin reservation framfört, nämligen att vid val rösträtten bör personligen utöfvas. Rättigheten att fastän frånvarande få utöfva sin rösträtt genom fullmakt, som disponeras af annan person, är gifvetvis en nödfallsutväg, som endast har sitt berättigande i de fall, där personlig röstning ej *kunnat* utöfvas, och som bör medgifvas endast om inga olägenheter däraf uppstå. Missbrukas åter en sådan rättighet, innebär detta ovillkorligen en kränkning af valhandlingen som en de väljandes personliga menings- och viljeyttring, och det är då angeläget att tillse, att detta missförhållande blir afhjälpt.

Sker för närvarande något sådant missbruk? Inom städerna sker det helt säkert.

Förhållandena vid omröstning på kommunalstämma och kyrkostämma på landet äro ju delvis olika mot förhållandena vid omröstning

på allmän rådstuga och kyrkostämma i stad. På landet, där afstånden inom socknarne kunna vara mycket stora, nödvändiggöres i stor utsträckning omröstningen genom fullmakt. Att bedöma, i hvad mån denna rättighet där missbrukas eller ej, blir därför ganska svårt. Inom städerna åter, där aldrig afstånden behöfva lägga något hinder i vägen för den personliga röstningen, blir antalet tillfällen, då omröstning med fullmakt verkligen kräfves, betydligt färre, och det är där lättare att vinna en föreställning, huruvida rättigheten missbrukas eller ej.

Till belysning häraf vill jag anföra ett konkret fall, som jag valt därför, att det legat mig närmast till hands; det är det fyllnadsval till stadsfullmäktige, som förrättades i Göteborg i december månad förra året.

Vid detta val röstade:

enskilda personer.....	1,559
aktiebolag, handelsbolag och sterbhus.....	12
	<u>Summa 1,571</u>

Röster afgåfvos till följande antal:

af enskilda	75,485
af aktiebolag, handelsbolag och sterbhus	1,113
	<u>Summa 76,598</u>

Af enskilda personer röstade:

personligen.....	1,070	=	68,63	%
med fullmakt.....	489	=	31,37	%
	<u>1,559</u>		100	%

Af enskilda personers röster afgåfvos:

personligen	46,216	=	61,23	%	, med i medeltal 43 röster per röstande;
med fullmakt.	<u>29,269</u>	=	38,77	%	, med i medeltal 60 röster per fullmakt.
	75,485		100	%	

Jag vill förutskicka, att jag har ingen anledning tro, att detta val i fråga om proportionen afgifna fullmakter afvikit från regeln.

De här anförda siffrorna äro belysande i flera afseenden.

Först antalet afgifna fullmakter. Att öfver 30 proc. af de röstande skulle varit förhindrade att personligen delta i omröstningen, som försiggick på tre olika lokaler inom staden från 10 på morgonen till sena kvällen med endast 3 timmars uppehåll midt på dagen, är ju alldeles otänkbart. Helt säkert har endast ett ringa fåtal verkligen haft för-

hinder, medan de öfriga af bekvämlighetsskäl låtit andra rösta med deras fullmakt. Hvad som emellertid i detta afseende kan anses verkligen ha inverkat på valets utgång är det förhållandet, att helt säkert en stor del af dem, som röstat medelst fullmakt, varit personer, hvilkas intresse för utgången varit så ringa, att de helt säkert ej skulle besvärat sig med att deltaga i valet, ifall de varit tvungna att personligen rösta. Deras likgiltighet för utgången har åter gjort, att deras röster icke varit uttryck för någon bestämd åsikt eller vilja. Deras fullmakter ha haft karaktären af rena blankofullmakter, som ställts till vänners och bekantas förfogande för att användas efter godtycke. Då skillnaden mellan de båda partiernas eller kandidaternas röstetal vid ett stadsfullmäktigeval ej varit alltför betydande, kan man alltså med full bestämdhet påstå, att utgången afgjorts genom deras röster, som minst intresserat sig för valet, och detta i en vida större utsträckning än hvad som varit möjligt, ifall rätten att rösta med fullmakt ej förefunnits. Själva valhandlingens ändamål har således förfelats.

Riktigheten af denna framställning bestyrkes ytterligare af de siffror, som uppvisa medelröstetalen för dem, som röstat personligen, och för dem, som röstat medelst fullmakt. De personligen röstande ha i medeltal disponerat 43 röster hvar, medan fullmakterna i medeltal representerat 60 röster. Detta betyder icke, att de mindre förmögne haft lättare att finna tid att personligen deltaga i omröstningen, utan det betyder, att de rivaliserande partierna för att spara tid och arbete hufvudsakligen vändt sig till de förmögnare bland de för valet likgiltiga, för att med deras vägande fullmakter stödja sina kandidater.

Rättigheten att rösta med fullmakt ökar i ännu högre grad ojämnheten i det inflytande, som i våra kommuner tillkommer de minsta och de största inkomsttagarne. För de förra måste ju striden kännas mycket hopplös, då de icke endast behöfva uppträda 100 man starka för att uppväga en enda inkomsttagare af högsta rösteklassen, utan denne dessutom kan fördubbla sin röststyrka med en enda fullmakt. Den återstod af kommunalt intresse, som ännu kunnat trifvas på röstskalans nedersta trappsteg, beröfvas under sådana förhållanden sin sista lifskraft. Härom talar också statistiken för våra kommunala val sitt tydliga språk.

Då man inom ramen af våra nuvarande valkommunala bestämmelser vill tala för åstadkommande af en bättre rättvisa, fastnar detta ord lätt på tungan. Det förefaller nästan meningslöst att söka reformera en valhandling, där den 100- och 1000-gradiga skalan fortfar att tillämpas. Men dels gå vi, utan tvifvel, fastän långsamt, en bättre ordning till

mötes i detta afseende, dels torde olägenheterna af den nuvarande fullmaktsröstningen vara så stora och så vidt kända, att en förändring i bestämmelserna härom skulle kännas som en tydlig lättnad, på samma gång en riktigare uppfattning af valhandlingens natur och ansvar därmed skulle vinna terräng.

Min framställning har hittills gällt förhållandena i våra städer, och närmast omröstningen vid allmän rådstuga. I våra allra flesta städer utgöra numera valen till stadsfullmäktige allmänna rådstugans enda funktion. Endast i 7 af våra mindre städer, där stadsfullmäktigeinstitutionen ännu ej införts, utgör allmän rådstuga alltjämt stadens beslutande myndighet, och har således en vidsträcktare uppgift än att vara en endast väljande församling. Härmed torde dock ingen svårighet uppstå vid en reform af föreliggande art, då ju en inskränkning i rätten att rösta med fullmakt är lika befogad vid kommunala omröstningar i allmänhet som vid val. Af samma skäl torde, äfven efter utförandet af en reform härutinnan, § 6 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd kunna oförändrad kvarstå.

På landsbygden påkalla de naturliga förhållandena i vida högre grad än i städerna rättigheten att få utöfva rösträtt genom fullmakt. Någon anledning förefinnes dock ej att utesluta landsbygden från en allmän undersökning, huruvida och i hvad mån en inskränkning af rättigheten att inom kommunen utöfva rösträtt genom fullmakt må kunna vara befogad. Att i detta afseende någon skillnad bör göras i förordningarne för land och för stad förefaller ganska troligt, och några vägande invändningar af formell natur mot en sådan åtskillnad torde knappt kunna göras.

Vid en lagändring i fråga om rätten att rösta med fullmakt står valet mellan fullständigt afskaffande af denna rätt (med undantag för juridiska personer) och inskränkning af rätten till de fall, där den röstberättigade är af giltiga skäl hindrad att personligen rösta. Denna senare form har vunnit burskap i de norska kommunalförfattningarne. Vid val af såväl landsbygdens som städernas representanter stadgas där, att väljande äga att personligen rösta. Anser sig en valman ha giltigt skäl för att ej personligen inställa sig, kan han insända sin röstedel i försegladt konvolut, åtföljd af en skrifvelse, hvori han meddelar arten af sitt förhinder. Efter omröstningens slut pröfvas de inkomna förfallsanmälningarne och där de gillats nedlägges röstedeln i valurnan. Där åter förfallet ej kunnat gillas, lägges konvolutet oöppnadt å sido.

Det förefaller, som om ett liknande tillvägagångssätt lätt skulle kunna införas äfven hos oss.

På grund af hvad jag sålunda anført, får jag värdsamt hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en undersökning, huruvida och i hvad mån den nuvarande rättigheten att vid kommunalstämma, allmän rådstuga och kyrkostämma föra talan och utöfva rösträtt genom fullmakt nå kunna borttagas eller inskränkas, samt därefter till Riksdagen inkomma med de förslag, som af utredningen kunnat föranledas.»

Utskottet kan för sin del icke finna annat, än att de i gällande kommunalförfattningar meddelade bestämmelser angående sättet för utöfvande af rösträtt, om hvilkas lämplighet, såsom motionären framhållit, vid 1859—1860 års Riksdag alla fyra stånden enades och som alltsedan sagda författningars utfärdande bibehållits oförändrade, fortfarande äro i det hela tillfredsställande. Nämnda bestämmelser innefatta, samtidigt som de erkänna rätten att rösta genom fullmakt, en enligt utskottets mening lyckligt funnen begränsning af samma rätt. Det synes utskottet icke vara underkastadt något tvifvel, att i fråga om landsorten den medgifna möjligheten att genom annan person utöfva kommunal rösträtt väl öfverensstämmer med i vårt land rådande förhållanden. Då icke heller i fråga om städerna motionären förebragt skäl, som kunnat öfvertyga utskottet, att för dem ändring skulle tarivas i det af motionären påyrkade hänseendet, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 mars 1908.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

R e s e r v a t i o n :

i fråga om motiveringen
af herr *Lindhagen*, med hvilken herrar *Jansson* i Edsbäcken och
Ersson instämt:

»I olikhet med utskottet anser jag, att motionärens förslag berör en viktig principfråga, som ej kan obeaktadt förbigås. En hög tanke om det politiska och kommunala lifvets betydelse och ett därur framgången kraf på ett lefvande intresse för allmänna angelägenheter bland alla medborgare leder utan tvifvel till den uppfattningen, att den politiska och kommunala rösträtten är en medborgerlig rättighet, som endast bör få personligen utöfvas.

En afvikelse från denna grundsats kan emellertid betingas af praktiska hänsyn. Ehuru den ligger till grund för valrätten till Andra Kammaren, har sålunda af denna riksdag ifrågasatts att bereda frånvarande sjömän tillfälle att kunna utan personlig inställelse utöfva sin politiska rösträtt.

Beträffande den af motionären åsyftade kommunala rösträtten, framträda på landsbygden många svårigheter för befolkningen att alltid kunna personligen inställa sig vid kommunalstämma och kyrkostämma med hänsyn till att afstånden ofta äro långa och att dylika stämmor hållas flera gånger om året. Mången anser därför, att befogenhet att utöfva kommunal rösträtt på landet på grund af fullmakt snarare bör utsträckas än inskränkas, under det att andra äfven här luta mera åt motionärens ståndpunkt.

Personligt utöfvande åter af rösträtt vid allmän rådstuga eller kyrkostämma i städerna är onekligen en mera öfverkomlig sak. Särskildt är det svårt framvisa, hvilka viktiga skäl anses bjuda att vid stadsfullmäktigeval, som förekomma i Stockholm en gång hvarje år och i andra städer fränsetd suppleantval en gång hvart annat år, valrätt bör till skillnad från den politiska valrätten få utöfvas på grund af fullmakt. Obestriddigt är det dock jämväl vid stadsfullmäktigeval ofta lägligt att kunna vid förfall få rösta genom fullmäktig, äfven om denna rätt såsom motionären framhållit också har en annan sida och kan leda till missbruk i valagitationen.

På samma gång jag således ansett, att utskottet bort gifva motionen det erkännande den verkligen förtjänar, finner jag mig dock ej beredd att på den af motionären förebragta utredningen tillstyrka motionens såvidt angår stadsfullmäktigeval. Någon allmännare önskan om en lagändring i det föreslagna syftet har icke försports. Tvärt om blef

det åtminstone inom utskottet uttaladt, att jämväl i städerna man säkerligen allmänt ansåg, att den nuvarande ordningen hade stora praktiska fördelar, som ej borde uppoffras.

Äfven jag nödgas sålunda för närvarande hemställa:

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda».